

Ярослав Мудрий у "книгах многих": проблема бібліографічної реконструкції постаті києворуського законодавця

Ярослав Мудрий — великий князь і законодавець Київської Русі (до 1000-річчя з початку правління) : бібліогр. покажч. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. історії держави і права України та зарубіж. країн, Наук. б-ка ; [уклад.: Д. В. Гончаренко, О. І. Самофал, О. О. Будецька ; відп. за вип. Н. П. Пасмор]. — Харків, 2019. — 92 с. : іл.

Поміж величних постатей української історії Ярослав Мудрий (978—1054) посідає особливе місце. Він не лише увійшов в літопис нашого життя як далекоглядний правитель Давньоруської держави, який примножив її могутність, а піднісся на той щабель, котрого, по суті, донині жодному з керівників нашої країни досягти не вдалося. Законодавець, якого вважають автором першого староруського юридичного збірника "Правда Ярослава", будівничий, ктитор славетного Софійського собору, який "книги многи" поклав в його бібліотеку. І відтоді, від першої згадки імені великого князя в "Повісті минулих літ", від "збірної похвали" 1037 р. княжій доброчинності й розпочинається історія і храму¹, і славнозвісної києворуської бібліотеки². Ярослав Мудрий усвідомлював вагоме, навіть стратегічне значення розвитку грамотності, освіти, культури, книжної та бібліотечної справи, законодавства, суворе дотримання його норм у державі.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, кафедра історії держави і права України та зарубіжних країн і Наукова бібліотека зазначеного ЗВО оприлюднили науково-бібліографічну працю "Ярослав Мудрий — великий князь і законодавець Київської Русі (до 1000-річчя з початку правління) (святкування відбулося відповідно до

Постанови Верховної Ради України "Про відзначення пам'ятних дат та ювілеїв у 2019 році" від 18.12.2018 № 2654-VIII).

Концепцію праці автори-упорядники виклали в передмові: правитель країни та її законодавство мають становити непорушний фундамент державності й міжнародного іміджу. За допомогою бібліографічних методів відбито такі теми, як історія держави та права України, періодизація історичних етапів; джерела й традиції вітчизняного законодавства; антологія української юридичної думки, зародження вітчизняної правової та політичної думки; юстиція за часів "Руської Правди"; право України доби Київської Русі, особливості формування українського права, Київська Русь XI ст. у міжнародних відносинах тощо.

Харківські дослідники враховують той чинник, що основними користувачами пропонованої праці стануть юристи, студенти університету, які насамперед послуговатимуться фондом його Наукової бібліотеки. В покажчику віддзеркалено понад 700 од. зб. літератури, що побачила світ упродовж 1766—2019 рр. За типологією: монографії, підручники, посібники, наукові збірники, періодика, лекції. Різноманітний і спектр внесених до покажчика публікацій: наукові статті, тези, доповіді, рецензії, переклади, історичні та біографічні нариси, довідкові й художні видання тощо. Мова: українська, російська, англійська.

Зміст праці має такі розділи: Родовід та сім'я Ярослава Мудрого; Княгиня Ярослава Мудрого (1019—1054); Історичні письмові джерела; Історичні дослідження; Довідкові видання; Право за часів Ярослава Мудрого; Джерела права; Історико-правові дослідження джерел права; Культура та освіта за часів Ярослава Мудрого; Образ Ярослава Мудрого в художній літературі та мистецтві; Відзнака Президента України "Орден князя Ярослава Мудрого"; Вчені Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого — кавалери Ордена князя Ярослава Мудрого; Іменний покажчик; Додаток.

Ознайомившись лише зі змістом, можемо зробити висновок про інноваційну методику укладання покажчика. Дослідники додали в його структуру інформацію про відзначення сучасних юристів і науковців високими нагородами, умістили їхні фотографії та ілюстративний матеріал, що збагачує відомості про університет.

У межах розділів та підрозділів матеріал розташовано за хронологією, у межах року — за алфавітом. Представлено, зокрема, доробок таких авторів різних країн, як: М. Аркас, Д. Багалій, Д. Бантиш-Камєнський, К. Бестужев-Рюмін, Л. К. Гьотц, Б. Греков, М. Грушевський, М. Костомаров, І. Крип'якевич, В. Мавродин, С. Платонов, О. Пресняков, Б. Рибаків, В. Сергєєвич, С. Соловійова, М. Котляр, С. Плохій, В. Румянцев, М. Тихомиров, П. Толочко, Д. Ушаков,

¹ Дата заснування київського Софійського собору до сьогодні викликає суперечливі думки в науковому світі та є темою інших публікацій.

² Будь-який православний храм має книгозбірню, оскільки православна релігія — книжна, й відправи у соборах і церквах здійснюються обов'язково за наявності богослужбових книг. У "Повісті минулих літ" (1037) давньоруський письменник віддає шану Ярославу за його доброчинність, за те, що той кладе "книги многи". Покласти книги князь міг тільки в діючий собор, що обов'язково мав книгозбірню (див., напр.: Солонська Н. Г. Київський Софійський собор як доказова база існування бібліотеки XI ст. при ньому та книжкової культури княжої доби України // Православ'я в Україні : зб. матеріалів VII Міжнар. наук. конф. Ч. 2. Київ, 2017. С. 151—161; Її ж. Богослужбова співоча книга в бібліотечі XI ст. київського Софійського собору // Православ'я в Україні: Українська Церква в історії українського державотворення. До 100-ліття Української революції, державного органу в справах релігій та боротьби за автокефалію : зб. за матеріалами VIII Міжнар. наук. конф. Київ, 2018. С. 732—746.

І. Фроянов, І. Шекера, С. Юшков та інші. Отже, у фонді бібліотеки вишу зберігаються необхідні базові праці з історії та юриспруденції України.

Зазначені автори часто стояли на різних ідеологічних платформах, дотримувалися різних, інколи навіть протилежних наукових поглядів, проте бібліографія перебуває поза ідеологією і саме вона є одним із чинників, що дають можливість дійти об'єктивних наукових висновків і сформуванню власний погляд. Наприклад, автори-укладачі висвітлювали у покажчику доробок таких учених, як В. Любимов³ та С. Юшков⁴. Досі, до речі, не надано юридичної оцінки ситуації, що склалася під час видання пам'ятки. Звернімо увагу на такі позиції в покажчику: Любимов В. П. Об издании "Русской Правды" / В. П. Любимов // Проблемы источниковедения. — Москва; Ленинград, 1936. — Сб. 2. — С. 299—314. — (Труды Историко-археологического института АН СССР; т. 17) та Юшков С. В. "Русская Правда" как кодекс русского феодального права (к 200-летию ее открытия) : докл. / С. В. Юшков // Труды первой научной сессии Всесоюзного института юридических наук, 27 января — 3 февраля 1939 г. — Москва, 1940. — С. 106—112. Ці публікації повертають нас до історії видання Археологічною комісією Всеукраїнської академії наук (АК ВУАН) тексту давньоруської пам'ятки (1928—1933).

С. Юшков розробив власний алгоритм дослідження тексту й запропонував внести в план АК ВУАН видання "Руської Правди". Згодом у листах до Комісії наполягав на тому, що це пам'ятка української культури й видати її має саме Всеукраїнська академія наук. Цю ідею підтримав і М. Грушевський. Фонд (X) Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського містить вельми цікаві для дослідників матеріали, де відбито деталі процесу підготовки тексту, зокрема листування С. Юшкова з АК ВУАН і М. Грушевським. Не витримуючи пресингу, С. Юшков скаржився йому на постійне цькування з боку В. Любимова, який також незалежно займався підготовкою тексту "Руської Правди".

У 1928 р. в АН СРСР було створено комісію, що мала підготувати пам'ятку до друку, до складу якої увійшов і С. Юшков. У 1930 р. АН СРСР запропонувала Українській академії наук (далі — УАН) здійснити спільне видання збірника, для чого також було сформовано спеціальну комісію. Через хворобу С. Юшкова, який віддав пам'ятці 10 років життя, та незручність листування з ним через значну віддаленість (він тоді мешкав у Самарканді) підготовка текстів і коректура постійно затримувалися й видавництво навіть погрожувало розсипати набір, оскільки зазнавало збитків.

В. Любимов висунув альтернативний варіант оприлюднення пам'ятки, котрий виклав у Доповідній записці щодо видання Троїцького списку "Руської

Правди" Історико-археологічному інституту АН СРСР, Археологічній комісії ВУАН, Інституту історії Білоруської АН. Врешті-решт збірник давньоруського права побачив світ (див., напр.: Правда Руська, Руська Правда. Тексти на основі 7-ми списків та 5 редакцій / склав та підготував до друку С. Юшков. Київ, 1935; Юшков С. В. Русская Правда Происхождение, источники, ее значение. Москва, 1950. Порівняємо: Любимов В. П. Новые списки Правды Русской // Правда Русская / под ред. Б. Д. Грекова. Москва; Ленинград. Т. III. 1947. Його ж. Списки Правды Русской // Правда Русская. Москва; Ленинград. Т. I. Тексты). До речі, жоден із фахівців не висвітлював ситуацію з авторськими правами, з їх можливими порушеннями в 1930-ті рр. під час видання пам'ятки. Юридичної оцінки тієї ситуації поки що не надано.

Віддаючи основну перевагу законодавчій проблематиці, автори-упорядники водночас розкривають і репрезентують читацькому загалові особистість великого київського князя.

Слід зауважити, що ім'я Ярослава Мудрого зустрічається в різних контекстах у багатьох історичних джерелах і наукових працях, біографічних енциклопедичних словниках, бібліографічних та біобібліографічних покажчиках, довідниках на кшталт "Видатні постаті України", "Визначні українці" тощо. Отже, можемо визначити цей потужний масив інформації як "книги многи". Є приклади наукового апарату до публікацій у фахових періодичних виданнях і збірниках наукових праць — пристатейна бібліографія. До цього ряду додамо й бібліографічні списки, що супроводжують електронні книжкові виставки в бібліотеках, невеликі за обсягом каталоги, підготовлені здебільшого до певних ювілейних дат.

Мабуть, різноманітність та колосальна масштабність матеріалу, що важко піддається систематизації, а моделювання такої бібліографічної праці зазвичай викликає суперечки в колі фахівців, і є причиною того, що донині не створено узагальнювального бібліографічного покажчика, присвяченого цій неординарній особистості.

Про ретельність добору матеріалів до рецензованого видання свідчить, зокрема, навіть такий, здавалося б, незначний факт. У праці подано посилення на стародавню гравюру із зображенням Ярослава Мудрого, розшукану у фондах НБУВ і вміщену в журналі "Бібліотечний вісник" на обкладинці. Цей пошук супроводжувала велика робота, аналіз і дослідження багатьох джерел. На жаль, зусилля фахівців тоді письмово не зафіксували, але сьогодні ми щиро вдячні колегам за розуміння.

У покажчику репрезентовано й кілька видань, котрі, слід розуміти, опинилися у фонді Наукової бібліотеки ЗВО тільки завдячуючи її співробітникам. Наприклад, "Праці Комісії для виучування звичаєвого права України" (Всеукр. акад. наук, Соц.-екон. від. ; за ред. А. Е. Кристера. Київ, 1928. 443, [4] с.); збірники, що становлять безперечний інтерес для фахівців, але, мабуть, наявні лише в кількох бібліотеках України: Ярослав Мудрий: проблеми изучения, сохранения и интерпретации историко-культурного наследия" :

³ Любимов Віктор Павлович (1883—?) — радянський юрист, історик-архівіст. Брав участь у підготовці академічного видання "Руської Правди".

⁴ Юшков Серафим Володимирович (1888—1952) — історик держави і права, чл.-кор. АН УРСР.

матеріали V Междунар. науч.-практ. конф., Ярославль, 27—28 февр. 2014 г. / Упр. культуры мэрии г. Ярославля [и др.] (Ярославль : Индиго, 2014. 159 с.) та під тією самою назвою — матеріали VI Междунар. науч.-практ. конф., Ярославль, 26—27 февр. 2015 г. / Упр. культуры мэрии г. Ярославля [и др.] (Ярославль : Индиго, 2015. 175, [1] с.).

Бібліогеографія покажчика: Дніпропетровськ, Донецьк, Київ, Луцьк, Москва, Одеса; Санкт-Петербург, Харків, Миколаїв; Чернівці, Хмельницький, Юр'єв, Ярославль.

Для ґрунтовнішого ознайомлення з історією та проблематикою українського законодавства допитливий користувач зможе звернутися до публікацій, надрукованих у журналах різних років видання, що зберігаються у фонді Наукової бібліотеки університету, як-от: "Бюлетень Міністерства юстиції України", "Вестник права", "Византийское обозрение", "Вісник Академії правових наук України", "Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України", "Вісник Запорізького національного університету", "Вісник Конституційного Суду України", "Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки", "Вісник Львів-

ського університету. Серія юридична", "Вісник прокуратури", "Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ", "Вісник Університету внутрішніх справ", "Віче", "Государство и право", "Журнал Министерства юстиции", "Известия вузов", "Науковий вісник Чернівецького університету", "Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ", "Правоведение", "Право України", "Российский судья", "Юридический вестник", "Юридичні науки" та інші.

Забезпечення вишу новою літературою, а особливо періодичними виданнями, свідчить про виважене ставлення керівництва до комплектування фондів бібліотеки. Рецензований бібліографічний покажчик насамперед стане в пригоді студентам, які знайдуть у виданні чітку матрицю для виконання будь-яких навчальних завдань. Безперечний інтерес становить праця і для професійних юристів.

Інноваційним доповненням у покажчику, на нашу думку, стали б додатковий список літератури, котрої бракує у фонді Наукової бібліотеки, та веб-бібліографія. Втім, попри певні побажання, пропонується праця є гідним внеском у бібліографію та біобібліографію видатних діячів України.

Наталія Солонська,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник НБУВ,

e-mail: solonska.n@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-003-1444-9354>

Надійшла до редакції 20 жовтня 2020 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 01+025.32:061.2(73)APA_Style(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2020.10(291).14-20

Юрій Левченко,

кандидат історичних наук,

завідувач відділу інформаційно-бібліографічної роботи

Наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова,

e-mail: hjcj@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6431-7275>

Людмила Стеблина,

завідувач відділу каталогізації документів

Наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова,

e-mail: lib-katalog@npu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5774-978X>

Стиль Американської психологічної асоціації (APA Style): із практичного досвіду підготовки методичних рекомендацій

У статті висвітлено практичний досвід укладання методичних рекомендацій "Стиль Американської психологічної асоціації", підготовлених фахівцями Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (НБ НПУ ім. М. П. Драгоманова) для науковців, викладачів, аспірантів і студентів навчального закладу, які прагнуть оформлювати наукові праці за таким стилем. Здійснено порівняльний аналіз APA Style з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання" та ДСТУ 8302:2015 "Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання". APA Style — це самостійний стиль оформлення наукових публікацій, створений для використання в англomовному науковому середовищі, елементи якого (бібліографічний опис, цитування, посилання, референс) від 2017 р. застосовують під час оформлення наукових праць. Відповідно, він має власні правила складання бібліографічних описів, оформлення цитат і посилань, укладання списку використаної літератури. Зіставлення й порівняння елементів бібліографічного опису APA Style та зон і елементів бібліографічного запису ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 дає змогу розкрити їхню структурну схожість, що відрізняється